

Günel Baxşeyiş qızı Paşayeva⁵²

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ ALINMA SÖZLƏRİN ORFOQRAFİYASI

Müasir Azərbaycan dilinin leksik sistemində də kifayət qədər alınma söz vardır. Bu sözləri tədqiq edərkən aydın olur ki, onların böyük qismi terminlərdir. Bu barədə danışarkən N.Məmmədli yazır: “Müasir Azərbaycan dili terminologiyasının xeyli hissəsini alınma terminlər təşkil edir. Eyni zamanda, Azərbaycan dilində təşəkkül tapmış avtohton terminologiya da zəngindir. Terminologiyada alınmalar dilin kasıblığına dəlalət etmir, əksinə, onun dil kontaktları hesabına zənginləşdirilməsinin göstəricisi kimi çıxış edir. Tarixi-mədəni əlaqələr və dövlətlərarası münasibətlərlə, elmi-texniki tərəqqi və elmi bilik sahələrinin inkişafı ilə bağlı olaraq Azərbaycan dili leksikasında terminlərin xüsusi çəkisinin artması dillərarası əlaqələrin də genişlənməsinin təzahürüdür. Ona görə də terminologiya və alınma hadisəsinə eyni problemin iki aspekti kimi baxmaq lazım gəlir. Bu gün də, Azərbaycan terminologiyası digər dillərin leksikasından geniş miqyasda faydalanaraq onun əsasında inkişaf edir, formalaşır. Bu proses dilimizi milli səciyyəindən, özünəməxsusluqdan məhrum etmir, əksinə, termin sistemlərinin, ümumilikdə ədəbi dilimizin inkişafı və təkmilləşməsinə sürətləndirir, intellektual səviyyəsini yüksəldir, həmçinin terminoloji leksikanın potensial imkanlarını üzə çıxarır” [1, s. 9].

Şübhəsiz, dilçilikdə artıq qəbul olunmuş fikir bundan ibarətdir ki, dil, adətən, ona lazım olan, zəruri sözləri digər dildən alır. Digər lazımsız sözlərin dildə işlənməsi isə dilin daxili strukturu tərəfindən rədd edilir və adətən, dilə yad ünsürün gəlməsi heç də dil sistemi tərəfindən rahat qəbul edilmir. Məlumdur ki, termin hər hansı bir dilə keçirsə, çox vaxt həmin dilin fonetik, qrammatik, orfoepik normalarına uyğunlaşdırılaraq, assimilyasiyaya məruz qalaraq işlədilir. Fikrimizi izah etmək üçün 2014-cü ildə nəşr edilən İngiliscə-Azərbaycanca izahlı kompüter terminləri lüğətinə [2] baxaq. Burada alınmaların hər iki növünə rast gəlmək olur. Məsələn, adapter – adapter, sistemə qoşulan qurğu [2, s. 25], administrator – lahiyələşdirmə, instalyasiya, konfigurasiya, nəzarət və şəbəkələrə idarəetmə xidməti göstərən mütəxəssis (administrator) [2, s. 26], analyze – analiz etmək [2, s. 31] və s. Bir çox hallarda isə alınma termin onun fonetik tərkibindən asılı olaraq, assimilyasiya edilmədən dil tərəfindən ümumilikdə mənimsənilir və bu proses daim davam edir. Məsələn: operator (lat. operator), dekoder (ing. dekoder), de-fakto (lat.de-fakto), dollar (ing.dollar), dronqo (sans. dronqo), format (fr.format), formula (lat.formula), forum (lat.forum), fortuna (lat.fortuna), generator (lat.generator), hard- disk (ing.hard-disk), jeton (fr.jeton), karaoke (ing.karaoke), karat (alm.karat), manej (fr.manej), marafon (yun.marafon), memorial (fr.memorial), menestrel (fr.menestrel), meteor (alm.meteor), opium (lat.opium), propolis (yun. propolis) və s.

Alınma terminlərin çox vaxt fonetik assimilyasiyaya uğradığını qeyd edən S.Sadiqova yazır: “Alınma terminlərdə daha çox fonetik assimilyasiya diqqəti cəlb edir. Məsələn, ərəb tələffüzünün azərbaycanlılar üçün yad olması dilimizə vaxtilə ərəb dilindən keçmiş alınmaların fonetik cəhətdən köklü dəyişikliyinə səbəb olmuşdur. Eləcə də ingilis dilindən rus dilinə daxil olunmuş action, decleration, assimilation, transformation, fraction kimi alınma terminlərdəki -tion şəkilçisi fonetik assimilyasiya edilərək rus dilində акция, ассимиляция, декларация, трансформация, фракция formasında, Azərbaycan dilində aksiya, deklorasiya, assimilyasiya, transformasiya, fraksiya şəklində işlənərək fonetik assimilyasiyaya uğramışdır. Hazırda bu proses alınmalarda daha qabarıq müşahidə olunur” [3]. Məsələn; Oriyentasiya (fr. orientation), obstruksiya (fr. obstruction), polyarizasiya (fr. polarisation), promouşn (ing. promotion), sensasiya (fr. sensation), sindikasiya (lat.sindikation) və s.

Avropa mənşəli deduksiya (lat. deductio), deklorasiya (lat. deklaratio), definisiya (lat. definitio), deflyasiya (lat. deflatio) dequstasiya (lat. dequstatio) kimi alınmalarda - tion şəkilçisi Azərbaycan dilində -siya ilə əvəz olunmuşdur. Aydındır ki, -siya Azərbaycan dilinin şəkilçisi deyildir. Belə olan halda əvəzləmənin necə getməsinə aydınlaşdırmaq lazım gəlir. Alınmaların vasitəli yolla Azərbaycan dilinə daxil olması müşahidə olunur. Vasitəçi dil funksiyasını rus dili oynamışdır. Belə terminlər əvvəl rus dilinə, oradan Azərbaycan dilinə keçmişdir.

İngilis dilindəki “-tion” şəkilçisi [j(ə)n] kimi transkripsiya olunur. Bu, feillərdən isim düzəltmə vasitəsidir. İngilis dilində “-tion” və “-sion” ilə bitən sözlər rus dilinə keçdikdə onla “-ция” və ya “-сия”, bəzi hallarda isə “-зия” ilə əvəz olunur. Rus dilində xeyli sayda belə sözlər vardır. “-tion” və “-sion” elementli terminlərin rus və Azərbaycan dilində verilməsini müqayisə edək (Cədvəl 1).

Cədvəl 1.

İngilis	Rus	Azərbaycan
information	Информация	Informasiya
modernization	Модернизация	modernizasiya
provocation	Провокация	Provokasiya
comission	Комиссия	Komissiya
depression	Депрессия	Depressiya
transmission	Трансмиссия	Transmissiya
defilation	Дефиляция	Defilasiya
declaration	Декларация	Deklarasiya
amalgamation	Амальгамация	Amalqamasiya
amortization	Амортизация	Amortizasiya
intervention	Интервенция	Intervensiya

intercession	Интерсессия	Intersessiya
illusion	Иллюзия	Illüziya
corrosion	Коррозия	Korroziya
diffusion	Диффузия	Diffuziya

Cədvəldən aydın görünür ki, ingilis dilində sonu “-tion”, “-sion” şəkilçili sözlər tarixən əvvəl rus dilinə daxil olmuşdur. Rus dilində son şəkiçi (-ция), (-сия) və (-зия) variantlarından biri ilə əvəz olunmuşdur. Azərbaycan dilinə belə alınmalar rus dili vasitəsi ilə daxil olduğundan transliterasiya bu dilin əsasında getmişdir. Nəticədə “-tion” və “-sion” sonluqlu terminlərin rus dilindəki alınma variantlarına uyğun forma Azərbaycan dilində qərarlaşmışdır. Müasir dövrdəki birbaşa alınmalarda da bu xüsusiyyət nəzərə alınır. Aydın olur ki, mənşəcə rus dilinə aid şəkilçi “-siya” Azərbaycan dilində terminalma prosesində iştirak edir.

S.Sadiqova alınma terminlərin fonetik mənimsənilməsini bir neçə formada reallaşdığını göstərmişdir. Müəllifin fikrinə, istənilən dildən alınmış termin reseptor dilin daxili quruluşuna qismən də olsa tabe olmalı, dilin daxili quruluşuna uyğun gəlməyən səslər müəyyən ekvivalentlərlə əvəz olunmalıdır. Bundan əlavə dilə xas olmayan səs və hecaların ixtisara salınması çox vacib məsələdir. Məsələn, dilə ən yeni gələn google, selfie sözlərində son səsin ixtisarı məqsədəuyğun hesab edilə bilər. Sözlərin gələcəkdə lüğətə düşmə ehtimalını nəzərə alaraq demək olar ki, bu sözlər dilin lüğət tərkibində deyildiyi kimi [selfi], [quql] olaraq yer ala bilər. Ümumiyyətlə, son illər alınan terminlərin böyük əksəriyyəti komputer və internetin inkişafı ilə əlaqədardır, bu baxımdan, dilə daxil olan facebook, twitter, yandex, selfie, whatsapp, bluetooth və s. kimi sözlərin Azərbaycan dilində orfoqrafiyası çaşqınlıq doğurur. Məsələn; Bluetooth texnologiyası müxtəlif məişət qurğularını (mobil telefonları, fərdi kompüterləri və s.) bir – biri ilə simsiz birləşdirir. Digər texnologiyalardan fərqli cəhəti isə radiodalğalar istifadə etməsidir [4]. Lakin Azərbaycan dilində fonetik prinsip əsas götürüldüyündən bu kimi sözlər feysbuk, tvitter, yandeks, selfi, vatsap, blutuz və s. kimi verilməlidir. Bu gün gündəmdə olan “Eurovision” sözünün Azərbaycan dilində qarşılığı KİV-də müxtəlif cür; “Avroviziya”, “Yevroviziya”, “Yevrovijn”, “Yevrovizion” və “Eurovision” və “Avrovizion” kimi verilməkdədir. Əslində sözün hər iki tərəfi Azərbaycan dilində mənimsənilmişdir və bu mənimsənilməyə uyğun olaraq sözün orfoqrafiya və orfoepiyasında heç bir çaşqınlıq olmamalıdır. Bildiyimiz kimi, dilimizin lüğət tərkibində “Euro” sözünün qarşılığı Avro, “vision” sözünün qarşılığı isə viziya (görürəm) kimi yer almışdır. Nümunələrə diqqət edək: avrokard (ing. eurocard) – beynəlxalq kredit kartının geniş yayılmış növlərindən biri, avroklirinq (ing. Europen+clearing) – material dəyərlərinin hərəkətini ixtisar etmək və azaltmaq üçün yaradılmış yeni kapital qoyuluşu sistemi, avroparlament (ing.euro+parlament)- Avropa İttifaqının konkret prinsiplər üzrə müəyyənləşdirilmiş seçkili məsləhətçi orqanı. Deməli, əgər biz Avropa və avro, eləcə də (tele)viziya sözlərini işlədiriksə, onların birləşməsindən yaranan “Avroviziya” variantını işlətmək daha düzgündür. Bu məsələ yuxarıda bəhs etdiyimiz “-tion”, “-sion” şəkilçiləri ilə bağlıdır. “Eurovision” termini 2000-2010-cü illər aralığında birbaşa alınmadır. Birbaşa alınma zamanı terminin ingilis dilindən transkripsiyası aparılır. Nəticədə “-vişn”, “-vijn” variantlığı meydana çıxır. Lakin “-siya” şəkilçisinin Azərbaycan dilində qərarlaşması nəzərə alınarsa, ona üstünlük vermək lazım gəlir.

Bəzən alınma terminlərin tərkibində səsin əvəzlənməsi ilə eyni sözün orfoqrafik variantları yarana bilər. Bu zaman terminin birbaşa və ya reseptor dil vasitəsilə alınması nəzərə alınmalıdır. Məsələn, rus dili vasitəsilə «то» ilə işlənən sözlərdə *büro*, *broşura* kimi terminlərdə «ü» ilə əvəzləndiyi halda, yenə həmin dilin vasitəçiliyi ilə alınmış və sonu «ю» ilə bitən sözlərdə bu səsin «ü» və «yu» ilə əvəzlənməsi nəticəsində ikili yazı forması (*интервью – intervü / intervyyu, меню – menü / menu, компьютер – kompüter / kompyuter*) yaranır. Belə orfoqrafik variantlıq dilin normalarına ziddir. Bunların yazılış prinsiplərində vahidlik gözlənilməlidir. Belə ki, əgər birbaşa alınmadırsa, o dildə – alınan dildəki formanın yazılışı saxlanılmalıdır. Alınmaların bir dildən digərinə bu şəkildə keçməsi və onun mənbə dildəki səs və məna tərkibinə uyğun şəkildə işlədilməsi bir tərəfdən mənbə və reseptor dillərin qarşılıqlı əlaqəsindən, yəni areal yaxınlığı ilə bağlıdır, digər tərəfdən, terminoloji alınmaların təbiətindən irəli gəlir. Çünki beynəlxalq terminlərin ifadə etdiyi anlayış və məfhum bütün dillərdə bir-birinə uyğunluğu və yaxın yazılışı ilə seçilir. Bu terminlərin mənbə və reseptor dillərdəki səs uyğunluğuna təsir edən əsas amil isə alınmanın xarakteri və dillərin fonetik xüsusiyyətləridir. Əgər termin birbaşa alınarsa, onun səs tərkibində ciddi dəyişiklik baş vermir. Çünki bu zaman termin reseptor dilə birbaşa daxil olduğu üçün onun səs tərkibi, yalnız reseptor dilin fonetik qanunlarına uyğunlaşır, kənar təsirlərə məruz qalır. Lakin vasitəli alınmada təsir ikiqat, həm əsas dil, həm də aralıq dil vasitəsilə olduğu üçün onun fonetik tərkibi də ciddi dəyişikliyə uğrayır. Bununla da, alınma terminlərin fonetik assimilyasiyası bir neçə formada reallaşır: a) hər bir dilin daxili quruluşuna uyğunlaşma; b) vurğunun yerinin dəyişdirilməsi; c) alınan termində uyğun gəlməyən səslər oxşar ekvivalentlə əvəzlənməsi; ç) termində işlənən müəyyən səs və hecalan ixtisara salmaqla onların tələffüzünün asanlaşdırılması.

Bu prinsiplər, bir qayda olaraq, gözlənilməlidir. Məsələn, hələ 20-30-cu illərdə dilimizdə yenicə işlənən тонна, программа, гипотеза, конференция qəbilindən olan sözlərdə son hecaların ixtisara salınması (ton, program, hipotez, konfrans) yolu ilə dilimizə məxsus vurğu məsələsi həll “edilmişdi. Bu prinsip alınma terminlərin alan dilin daxilində nizamlanmasında, dilə gətirilmiş «yad» strukturlu sözlərin heca assimilyasiyasında mühüm rol oynayır” [5, s. 113].

Deməli, alınmaların mənimsənilməsi prosesi dildə daim davam edən prosesdir. Məsələn, Azərbaycan dilinin 2004-cü ildə nəşr olunan orfoqrafiya lüğətinə nəzər salsaq, görərik ki, həmin lüğətdə bir çox dəyişikliklər baş vermişdir. Xüsusən bu, ərəb mənşəli sözlərlə bağlıdır. Belə ki, bu lüğətdə artıq apostrofla yazılan sözlərdə apastrof işarəsi götürülür və bu işarənin götürülməsindən sonra dilimizdə bir çox sözlərin oxunuşunda müəyyən fərqlər yaranır. Doğrudur, dilimizdə apostrofla yazılmayan, lakin uzun tələffüz edilən sözlər də az deyildi. Amma apostrofun

ləğvindən sonra bir neçə sözdə uzun saitin əvəzinə i saiti əlavə edildi və bu vaxta qədər uzun tələffüz edilən söz başqa formada yazılmağa və tələffüz edilməyə başlandı. Məsələn, şeir sözü bu lüğət çap edilənə qədər se'r kimi yazılırdı. Problem olan isə eyni tipli digər sözlərin bu prinsipə yazılmaması idi. Məsələn, vaxtilə fe'l sözü də eyni qaydada yazılsa da, apostrof işarəsi götürüldəndən sonra fel kimi yazılırdı. Lakin 2013-cü ildə nəşr edilən lüğətdə artıq bu problem həll edildi və fel sözü feil kimi yazılmağa başlandı. Daha bir problem isə 2004-cü il lüğətində seriyət sözü ilə bağlı idi. Belə ki, şeir sözünün dəyişilməsinə baxmayaraq, bu lüğətdə eyni tipli şeriyət sözündə i saitin verilməməsi idi. Bu problem də 2013-cü il lüğətində həll edildi və bu söz şeriyət kimi verildi. Artıq qeyd etdiyimiz kimi, dilimizdə alınmaların mənimsənilməsi prosesi davam edir və yeni lüğətdə də bu prosesin izləri özünü göstərir. Məsələn, əvvəlki lüğətdən fərqli olaraq, antena və metafora sözləri anten və və metafora sözləri anten və metafor kimi verilir. Ümumiyyətlə, alınma sözlərdə söz sonunda saitin düşməsi prosesi türk dilləri üçün normal haldır və Azərbaycan dilində də bu proses davam edir. Daha bir problemlə məsələ isə artıq qeyd olunduğu kimi, dilimizdə olan bəzi alınmalarda ikili yazılma ilə bağlı idi. Belə ki, 2004-cü il orfoqrafiya lüğətində kompüter kimi verilən söz bir çox hallarda kompüter kimi yazılır və bu sözün yazılışı mübahisə doğururdu. Belə ki, lüğətin özü də bəzən bu mübahisələrə səbəb olurdu. Məsələn, lüğətin digər bir səhifəsində superkompüter sözü yu ilə deyil ü ilə verilir. Butun bu məsələlər, digər tərəfdən isə eyni prinsipli digər sözlərin fərqli yazılması da mübahisəyə səbəb olan məsələlərdəndir. Məsələn, lüğətdə eyni mənbədən alınan prodüser sözü ü hərfi ilə verilirdi. Bu problem isə yeni lüğətdə öz həllini tapdı və kompüter sözü ü hərfi ilə verilməklə mübahisələrə son qoyuldu.

Alınma terminlərin milli terminlərdən fərqiindən danışarkən S.Sadiqova yazır: "Alınma terminlərin milli terminlərdən fərqli bir sıra xüsusiyyətləri vardır: fonemlərin düzülüşü, ahəng qanununa tabe olmaması, ön şəkilçilərlə işlənməsi, aksentoloji modellər və s. Ona görə də, alınma terminlərin mənimsənilməsi prosesi dilin müxtəlif səviyyələrində araşdırılmalıdır. Çünki müxtəlif dillərdən daxil olan alınmaların Azərbaycan dilində mənimsənilmə dərəcəsi eyni deyildir. Onların tətbiq olunma, işlənmə dərəcəsi də müxtəlifdir. Buna görə də müntəzəm olaraq özgə dillərdən alınmış leksik vahidlərdə seçmə-tənzimləmə prosesi baş verir. Bir tərəfdən dilin lüğət tərkibi ehtiyacdan işlənen vacib alınmaları mənimsəyir, işləklik qazanır, digər tərəfdən ictimai həyatın tələbatından asılı olaraq, əhəmiyyətini itirmiş alınmalar sıxışdırılır, arxa plana keçir" [5, s. 114]. Bu gün sosial mühitlə bağlı dildən çıxan terminləri buna nümunə olaraq göstərmək olar; raykom, kommunizm, komsomol, kolxoz, sosializm, əksinqilabçı, canşın, çinovnik, qazi, vali, sərdar, və s.

Mənimsənilmə dərəcəsinə görə, ərəb və fars dillərindən alınan sözlər rus və rus dili vasitəsilə Avropa dillərindən alınan sözlər eyni səviyyədə deyil. Ərəb və fars dillərindən alınan söz və terminlərin işlənmə imkanları genişdir. Bu da ərəb və fars dillərindən alınan sözlərin uzun zaman ərzində fonetik dəyişikliyə uğraması, ahəng qanununun tələblərinə cavab verərək dəyişməsi dilimizin tələffüz tərzinə uyğunlaşması ilə bağlıdır. Bəzən bu alınmalar təkcə fonetik deyil, həm də leksik-semantik dəyişikliyə də məruz qalmış, əvvəlki mənalardan uzaqlaşaraq yeni məna kəsb etmişdir. Bu bərdə danışarkən S.Sadiqova ərəb mənşəli «fəza» terminini misal çəkir və astronomiya elminə aid olan bu terminin hazırda dilimizdə həm də məcazi mənada – «yüksəklik», «ənginlik» mənasında da işləndiyini qeyd edir [6, s. 114]. Bu kimi çoxsaylı ərəb və fars sözləri Azərbaycan dilinin daxili qayda-qanunlarına uyğunlaşdırılsa da, apostrof olan terminlərin mənimsənilməsi prosesi davam etməkdədir. Spesifik ərəb səslərinin yazıdakı işarəsi olan apostrof həmin sözlərin başqa dildə assimilyasiyasının qarşısını alır, onların öz dil xüsusiyyətlərinin mühafizəsini təmin edirdi. Apostrof işarəsinin Azərbaycan dilində işlənməsi ilə dildə ərəbizmlərin mənimsənilməsinin qarşısının alındığı fikrində olan S.Sadiqova digər türk xalqlarının əlifbasına diqqət etdikdə türkmənlərin, tatarların, başqırdların, qazaxların, yakutların, özbəklərin apostrofu öz əlifbalarından çoxdan çıxardıqlarını qeyd edir.

Apostrof işarəsinin dilimizdən çıxarılması həmin sözlərin dildə fonetik cəhətdən mənimsənilməsini şərtləndirdi. Alınma sözlər dil sisteminin müxtəlif səviyyələrində fonetik, qrafik, orfoqrafik, qrammatik, semantik cəhətdən dilimizin normalarına uyğunlaşdırılmalıdır ki, apostrof işarəsinin ləğvi də bu prosesi gücləndirən və ona şərait yaradan səbəblərdən oldu.

Ümumiyyətlə, dilə yeni daxil olan terminlərin orfoqrafiya məsələləri bu günün aktual problemlərindəndir. Belə ki, son dövrlər bu leksemlərin dilə axını sürətlidir və hazırda onların orfoqrafiyası ilə bağlı nizamsızlıq mövcuddur. Bu istiqamətdə dəyərli alimlərimiz müəyyən qədər şifahi müzakirələr aparsa da konkret olaraq bu terminlərin nizamasızlığına işlərinə rast gəlinmir. Məsələn, facebook, google, yandex, giweavay, whatsap, look, cool, fool və s. bu kimi sözlərin hansı formada yazılması, eyni zamanda, tələffüzü cəmiyyətdə birmənalı qarşılanmır. Təbii ki, insanların bu sözləri müxtəlif formalarda tələffüz etməsi dildə bir xaos, qarışıqlıq yaradır. Lakin unutmaq olmaz ki, bu tələffüzün qaydaya salınması üçün ilkin olaraq bu sözlərin orfoqrafiyasının nizama salınması vacibdir. Düşünürük ki, iltisاقılıyə əsaslanaraq bu sözlərin orfoqrafiyasının fonetik prinsipin tələblərinə uyğun olaraq təşkil olunması daha doğru olardı.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Məmmədli N.B. Alınma terminlər. Bakı: Elm, 1997, 314 s.
2. Məmmədli R. H. İngiliscə - azərbaycanca izahlı kompüter terminləri lüğəti, Bakı: Kitab Klubu, 2014, 464 s.
3. Sadiqova S.A. Azərbaycan dilinin terminologiyası. Bakı: Elm, 2011, 380 s.
4. <http://mid.az/tech/0059-bluctooth-nidir.html>
5. Sadiqova S.A. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində termin yaradıcılığı prosesi. Bakı: Elm, 2010, 244 s.
6. Orucov Ə.N. Azərbaycan dilində terminologiya yaradılması və işlənen terminlərin qaydaya salınması. // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri, 1951, №1.

Açar sözlər: alınma sözlər, orfoqrafiya, transliterasiya, transkripsiya, fonetik prinsip

Ключевые слова: производные слова, написание, транслитерация, транскрипция, фонетический принцип

Keywords: derived words, spelling, transliteration, transcription, phonetic principle

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ ALINMA SÖZLƏRİN ORFOQRAFIYASI

Xülasə

Məlumdur ki, Azərbaycan dili bir zamanlar ərəb və fars mənşəli, daha sonralar rus dili vasitəsilə dilimizə keçən alınmalarla zənginləşmişdir. Müstəqillik əldə etdikdən sonra digər dünya ölkələri ilə müxtəlif istiqamətlərdə mədəni, elmi, ictimai və siyasi əlaqələrin qurulması, ölkəmizin nüfuzlu təşkilatlarda təmsil olunması, ölkədə sosial – siyasi inkişaf və turizm sektorunun prearitet istiqamətlərdən birinə çevrilməsi dilimizin də Avropa mənşəli alınmalarla zənginləşməsinə geniş şərait yaratdı. Hazırda dünya dilləri arasında dominant olan ingilis dilinin beynəlxalq dil səviyyəsində inkişafı, yeni anlayış, əşya, hadisə və tərəqqi ilə bağlı sözlərin bu dil əsasında başqa dillərə keçməsinə zəruriləşdirir. Alınma terminlər vasitəsilə dilə yeni sözyaradıcılığı modelləri də daxil olur. Bu baxımdan alınma sözlərin mənbələrini, alınma yollarını, semantikasında baş verən dəyişmələri, dildə müxtəlif səviyyələrdə (fonetik, semantik, qrammatik) mənimsənilməsi prosesini aydınlaşdırmaq tələbatı yaranır. Təqdim olunan məqalədə Azərbaycan dilinə daxil olan alınmaların orfoqrafiyasından bəhs edilərək lüğət tərkibində mövcud olan bəzi sözlər təhlilə cəlb olunmuşdur.

НАПИСАНИЕ СЛОВ ПОЛУЧЕННЫХ НА АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

Известно, что азербайджанский язык когда-то обогатился заимствованиями арабского и персидского происхождения, а затем перешел на наш язык через русский язык. После обретения независимости налаживание культурных, научных, социальных и политических отношений с другими странами, представительство нашей страны во влиятельных организациях, социально-политическое развитие страны и туристического сектора стало одним из приоритетов. Развитие английского языка, который в настоящее время является доминирующим языком в мире на международном уровне, делает необходимым перевод слов, связанных с новыми концепциями, объектами, событиями и прогрессом, на другие языки на основе этого языка. Новые модели словообразования также вводятся в язык через термины усвоения. С этой точки зрения возникает необходимость в уточнении источников производных слов, способов образования, изменения семантики, процесса усвоения языка на разных уровнях (фонетическом, семантическом, грамматическом). В представленной статье обсуждается написание производных слов, входящих в азербайджанский язык, и анализируются некоторые слова, содержащиеся в словаре.

SPELLING OF WORDS INCLUDED IN THE AZERBAIJANI LANGUAGE

Summary

It is known that the Azerbaijani language was once enriched with borrowings of Arabic and Persian origin, and later passed into our language through the Russian language. After gaining independence, the establishment of cultural, scientific, social and political relations with other countries, the representation of our country in influential organizations, the socio-political development of the country and the tourism sector has become one of the priorities. The development of English, which is currently the dominant language in the world, at the international language level, makes it necessary to translate words related to new concepts, objects, events and progress into other languages on the basis of this language. New word-formation models are also introduced into the language through acquisition terms. From this point of view, there is a need to clarify the sources of derived words, ways of derivation, changes in semantics, the process of mastering the language at different levels (phonetic, semantic, grammatical). The presented article discusses the spelling of the derivations included in the Azerbaijani language and analyzes some words contained in the dictionary.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva